УДК 811.161.21.81’36

І.О. Кухарчук

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ НАПРЯМ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНТАКСИЧНОЇ БУДОВИ МОВИ

У статті розглянуто функціонально-комунікативний напрям дослідження синтаксичної будови мови; з’ясовано сутність дефініцій «функціональний», «комунікативний», «функція» та «функціонування» мовної одиниці. Виявлено напрями сучасного тлумачення синтаксичних одиниць у функціонально-комунікативному аспекті.

Ключові слова: функціонально-комунікативний напрям, синтаксис, «функція» та «функціонування» мовної одиниці, словосполучення, речення, висловлення, текст, дискурс.

Дослідження мови в контексті комунікативних можливостей людини зумовило формування функціонально-комунікативного синтаксису. Його вивчення як рівня мови, що має безпосередній зв’язок з процесом комунікації, знайшло відображення в наукових розвідках багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: П. Адамця, І. Вихованця, М. Всеволодової, К. Городенської, А. Загнітка, Г. Золотової, О. Крилової, В. Матезіуса, О. Мельничука, М. Мірченка, М. Плющ, Н. Слюсаревої, К. Шульжука та ін.

Мета статті – охарактеризувати функціонально-комунікативний напрям дослідження синтаксичної будови мови й актуальні виміри аналізу синтаксичних явищ у межах функціонально-комунікативного синтаксису.

Важливу роль у розробці функціонально-комунікативного синтаксису як одного з напрямів синтаксичних досліджень відіграли наукові ідеї В. Гумбольдта щодо розуміння мови як діяльності, а не її продукту; концепція активної та пасивної граматики Л. Щерби; функціонально-граматичні дослідження предикативності й модальності В. Виноградова та ін.

Серед основних напрямів функціонально-комунікативного синтаксису можна виділити такі, як: французька школа функціональної лінгвістики (А. Мартине та ін.), в центрі дослідження якої – використання мовцем мовних засобів у конкретній ситуації мовлення; празька школа (Г. Адамець, Ф. Данеш та ін.), представники якої дослідили комунікативну організацію речення, розробили компонентну структуру висловлення; функціонально-синтаксичні концепції вітчизняної та російської школи (І. Вихованець, М. Всеволодова, А. Загнітко, Г. Золотова, О. Крилова, О. Мельничук, Н. Слюсарева та ін.).

Усвідомлення процесуально-діяльнісного характеру мови зумовило перехід від вивчення системно-мовних явищ до аналізу мовленнєвої діяльності й поширення сфери дослідження висловлювань у різних комунікативних ситуаціях. Зокрема, у центрі розроблених Г. Золотовою моделей речень – людина як мовець і головна особа світу. Комунікативний синтаксис у її розумінні – це система віртуальних одиниць, готових до функціонування в мовленнєвому процесі і реалізації своїх потенцій у різноманітних формах мовленнєвої діяльності на основі своїх системних значень [13, 4].

Вивчення синтаксичної будови мови з погляду її комунікативного призначення відображено у працях Н. Слюсаревої. Зважаючи на дихотомію мови та мовлення, дослідниця вказує на перспективність комунікативного аспекту вивчення синтаксису, що дозволяє «виходити за межі простого і складного речення, «підніматися» на гіперсинтаксичний рівень і визначати конструкції в межах дискурсу, їх зв’язки і відношення» [20, 82].

О. Крилова об’єктом дослідження комунікативного синтаксису обрала правила побудови словосполучень, закономірності словопорядку в реченні, що виявляються з урахуванням граматичної структури та актуального членування речення і відображають норми побудови висловлювань у стилістично нейтральному літературному мовленні [15].

Опис синтаксису з функціонально-комунікативних позицій подано у працях М. Всеволодової. Дослідниця звертає увагу на розрізнення понять «функціональний» і «комунікативний», зауважуючи, що функціональна граматика дає відповідь на запитання «Як функціонує мова?», «Як функціонують під час побудови мовлення всі одиниці мови?»; комунікативна граматика зорієнтована на розв’язання комунікативних потреб [8, 3].

Поняття «функціональний» і «комунікативний», безперечно, не є рівнозначними. Але, незважаючи на це, деякі мовознавці не цілком чітко розмежовують їх, поряд з терміном «комунікативний» активно використовують й термін «функціональний». Дійсно, ці поняття можна вважати синонімами, якщо досліджувати їх з позиції «статичний» (структурний, формальний) – «динамічний» (функціональний, комунікативний). Незаперечним є той факт, що функціональне й комунікативне дослідження має свої специфічні ознаки. Основне завдання функціональної лінгвістики – вивчення функціонування мови в різних

екстралінгвістичних ситуаціях – ділове спілкування, виробниче, навчальне тощо, розгляд особливостей виконання мовою її основних функцій – комунікативної, експресивної, апелятивної, естетичної, дослідження в галузі функціонально-семантичних категорій [4].

Функціональний підхід до вивчення мовних явищ передбачає розгляд функцій, які вони виконують у різних сферах спілкування. Функціональний напрямок виникає в межах найбільш перспективного комунікативного підходу до мови. З функціонального погляду мова розглядається як інструмент, який використовується людьми з метою спілкування.

Комунікативна лінгвістика, на відміну від функціональної, аналізує конкретні мовні одиниці в умовах мовленнєвого акту, досліджує відмінності в їх функціонуванні, а тому, як зазначає Ф. Бацевич, «пов'язує з предметним світом і когнітивною діяльністю, з одного боку, а також з умовами мовленнєвого спілкування, його координатами і з особливостями існування одиниць у конкретній мовній системі – з іншого» [2, 4].

З-поміж сучасних напрямів функціональних синтаксичних досліджень в Україні панівною є теорія функціонального синтаксису І. Вихованця. Функціональний аналіз, на думку вченого, «допомагає рельєфніше показати вершинний характер синтаксису в мовній системі, його підпорядкування двом визначальним функціям мови – комунікативній і когнітивній» [5, 3].

Вивчення синтаксису в комунікативному аспекті зумовлює розгляд дефініцій «функція», «функціонування», оскільки, розглядаючи особливості вияву окремих мовних одиниць у мовленнєвому акті, необхідно враховувати їхні функціональні можливості. Виокремлення функції одиниць зумовлено тим, що «функціональність пронизує усю синтаксичну систему і мовленнєву діяльність» [6, 13]. Розкрити функції синтаксичних одиниць можливо лише у мовленні, «коли, – зауважує О. Бондарко, – взаємодіють не лише різноманітні засоби мови, але і мовні й позамовні компоненти мовленнєвого акту» [4, 9].

У синтаксичних теоріях поняття функції мовних одиниць залишається дискусійним. Цій проблематиці присвячені праці О. Бондарка, Г. Золотової, А. Мартіне, Н. Слюсаревої, Р. Якобсона та ін. Усі дослідження лінгвістів щодо цього поняття характеризуються різноманітними інтерпретаціями. Функція або протиставляється семантиці синтаксичної одиниці (Л. Блумфільд), або ж охоплює її (представники Празької лінгвістичної школи).

Деякі мовознавці (О. Єсперсен, Г. Золотова, В. Шмідт) протиставляють функціональне семантичному в структурі самих граматичних одиниць. У дослідженнях учених функція виступає членом деякої тріади та займає в ній відповідне місце. У О.Єсперсена функція виступає середнім членом тріади «форма – функція – поняття», де формою та носієм функції є конкретна мовна одиниця, функцією (або функціональним, синтаксичним розрядом) – словоформа як репрезентант класу ізофункціональних одиниць, а поняття – граматичне значення [9, 59]. Г. Золотова виходить із тричленного протиставлення «форма – значення – функція», наголошуючи на тому, що кожна синтаксична одиниця характеризується, крім форми і значення, синтаксичною функцією. Функція, на її думку, виражає відношення синтаксичної одиниці до комунікативної одиниці. Вона виділяє три основні типи синтаксичних функцій: 1) синтаксичні одиниці функціонують самостійно; 2) синтаксичні одиниці функціонують як конструктивна частина (компонент) комунікативної одиниці; 3) синтаксичні одиниці функціонують як залежний компонент конструктивного компонента [13, 9–11].

І. Вихованець розрізняє такі функції синтаксичних одиниць: 1) *семантико-синтаксичні* (семантичний зміст синтаксичної одиниці не протиставляється функції, а є одним із її різновидів); 2) *комунікативно-синтаксичні* (спрямовані у сферу мовлення та визначаються актуальним членуванням речення); 3) *формально-синтаксичні* (регулюються синтаксичними зв'язками) [6, 16].

Отже, функція пов'язана передусім із динамічним аспектом мовної системи, тобто із закономірностями та правилами функціонування елементів системи мови. Звідси – вихід до мовлення, де функції розгортаються і реалізуються як досягнута мета.

Щодо поняття «функціонування мовних одиниць», то його мовознавці визначають як процес актуалізації й взаємодії в мовленні одиниць, класів і категорій тієї мовної системи, якою володіє кожен член мовного колективу (О. Бондарко, І. Вихованець, Н. Гуйванюк та ін.). На думку О. Бондарко, поняття «функціонування мовних одиниць» охоплює: 1) відбір засобів, які в найбільшій мірі відповідають задуму мовця; 2) взаємодію структур і функцій одиниць, що відносяться до різних аспектів і рівнів системи мови; 3) заміну функцій-потенцій на функції, що виступають як досягнуті цілі [4, 39]. Сферою функціонування мовних одиниць є висловлення та цілісний текст.

На нашу думку, функцію і функціонування синтаксичних одиниць треба розглядати як взаємообумовлені мета і засіб: функція формується в результаті функціонування, а функціонування, в свою

чергу, забезпечується функцією. *Функціонування мовної (синтаксичної) одиниці* розуміємо як призначення, використання мовної одиниці у зв'язному висловлюванні, її організації, взаємодії та реалізації в комунікативному акті залежно від мети висловлювання, намірів мовця. У системі функцій синтаксичних одиниць значну роль відіграють синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення, які впливають на розподіл функцій на такі типи: формально-синтаксичні і семантико-синтаксичні. Ці два типи функцій спрямовані у сферу мови, тоді як комунікативно-семантичні – у сферу мовлення.

Комунікативний підхід до тлумачення *словосполучення* потребує розгляду його «поведінки» в реченні, а не просто вичленування із його структури (М. Всеволодова). Дослідження специфіки функціонування речення, в першу чергу його комунікативної парадигми, засвідчили, що словосполучення виникають під час трансформації чи побудови речення, набуваючи нових властивостей позначати предмети і процеси. Поява словосполучень зумовлена комунікативними завданнями адресанта мовлення, морфологічним, синтагматичним, комунікативним потенціалом кожного слова, а також деякими умовами тексту. Тому моделі словосполучень – це одиниці мови, а конкретні реалізації цих моделей – явище мовленнєве (М. Всеволодова, О. Крилова).

Отже, *словосполучення* – це синтаксична одиниця, утворена з двох чи більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку – узгодження, керування або прилягання, яка називає явища, ознаки, дії, предмети об'єктивної дійсності та формується в мовленнєвому акті відповідно до комунікативного завдання і бере участь в актуальному членуванні речення.

У трактуванні *речення* необхідно враховувати те, що воно є одиницею мови і мовлення. Речення у сфері мови – це ізольована одиниця, що складається з мінімальної кількості конститутивних елементів. У сфері мовлення воно набуває додаткових функцій, за допомогою інтонації та порядку слів входить у складне синтаксичне ціле.

У нашому дослідженні звертаємо увагу на комунікативний (динамічний) аспект вивчення речення. Це пояснюється тим, що за конструктивного (статичного) підходу речення характеризується як автономна одиниця, особливості якої розглядаються лише з внутрішньої структури, тобто через його формально-граматичну будову. Комунікативний підхід дозволяє вивчати речення не як самостійну ізольовану одиницю, а як частину тексту, тобто здійснювати його аналіз «у тому лінгвістичному та екстралінгвістичному контексті, в якому воно існує і набуває різноманітних модифікацій» [10, 141].

Проблему вивчення речення в комунікативному аспекті досліджували П. Адамець, Й.Андерш, І. Вихованець, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, Г. Золотова, І. Ковтунова, В. Матезіус, О. Мельничук, Н. Нагайцева та ін.

Речення, виконуючи свою основну, комунікативну функцію, у зв'язному мовленні є носієм функціональної перспективи, яка реалізується *актуальним членуванням* компонентів висловлення та їх актуалізацією.

Учені-мовознавці природу актуального членування характеризують по-різному. Зокрема, У. Чейф [21] більш схильний до семантичного трактування специфіки актуального членування як кореляції теми і реми із старою та новою інформацією. Семантичне підґрунтя в актуальному членуванні вбачав П. Адамець. Він вважав, що основу декількох поверхневих структур становить одна глибинна структура, до рівня якої належить і актуальне членування, оскільки воно визначає можливості утворення окремих поверхневих структур з даної глибинної структури. В. Богданов [3] звернув увагу на двоїстий характер актуального членування, що відображає важливі семантичні параметри, а також перебуває в тісному зв'язку з лінійною організацією речення, тобто з деякими особливостями його формально-граматичної структури.

Ґрунтовно дослідив проблему відношення речення до конкретної мовленнєвої ситуації представник Празької школи В. Матезіус [17]. Чеським мовознавцем була розроблена теорія актуального членування речення, в центрі якої – комунікативна функція речення як одиниці повідомлення. Він запропонував ділити речення на «тему висловлення», що є зв'язуючим ланцюжком у контекстуальному зв'язку, та «ядро висловлення», що вміщує нову інформацію.

Теорія актуального членування знайшла своє відображення в працях російських лінгвістів: Г. Золотової, І. Ковтунової, О. Крилової, Н. Нагайцевої та ін. Зокрема, Г. Золотовою в аспекті антропоцентризму досліджено речення як носій функціональної перспективи. І. Ковтунова запровадила поняття синтагматично незалежного (на рівні мови) і синтагматично залежного (на рівні мовлення) висловлення, з'ясувала роль актуалізації у вираженні функціональної перспективи речення. Н. Нагайцева здійснила комунікативно-синтаксичний аналіз простого речення.

Проблема актуального членування речення цікавила багатьох українських мовознавців, проте найбільший внесок у її розв'язання зробили І. Вихованець, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, О. Мельничук та ін.

О. Мельничук запропонував розглядати порядок слів не як власне граматичну категорію, а як один із засобів вираження смислової структури висловлення. Учений відводив вирішальну роль саме мислячому суб'єктові, мовцеві в актуальному членуванні речення та був переконаний у тому, що «синтагматичне членування речення, логічний наголос і, до певної міри, порядок слів використовується для вираження особливостей суб'єктивно смислової будови речення в усіх мовах світу» [18, 57].

На співвідношення актуального членування з формально-граматичним і власне-семантичним структуруванням речення вказували І. Вихованець, А. Загнітко. Відмінність власне-семантичного, семантико-синтаксичного і формально-граматичного ярусів від комунікативного І. Вихованець убачає в тому, що вони стосуються сфери мови і є більш стабільними. Комунікативний ярус речення, на його думку, спрямований у сферу мовлення і тому, відображаючи потреби комунікації, є найбільш динамічним, рухливим [7, 129]. А. Загнітко, в свою чергу, наголошує на безпосередньому зв'язку комунікативного рівня речення з власне-семантичним аспектом, оскільки речення «містить у собі певну об'єктивну інформацію, саме ця інформація і є суттєвою і в комунікативній ситуації зазнає різноманітних модифікацій, що відтворюються за допомогою порядку слів, фразового наголосу та ін.» [10, 142].

Отже, комунікативна будова речення характеризується незалежністю від формально-граматичної та визначається мовним контекстом, комунікативним завданням, що виникає в цьому контексті й відповідно до якого в реченні може змінюватися порядок його компонентів і місце фразового наголосу.

У мовленнєвій діяльності мовець оперує конкретним висловленням із відповідним змістом, функціональною перспективою, прагматичними орієнтаціями. Саме тому необхідно визначити статус *висловлення* як одиниці синтаксису. Зауважимо, що чіткої дефініції висловлення в лінгвістиці не існує, хоча це питання було в центрі уваги багатьох лінгвістів: І. Вихованця, Ф. Данеша, А. Загнітка, В. Звегінцева, Г. Золотової, В. Матезіуса, О. Мельничука, І. Распопова та ін. Так, наприклад, В. Матезіус розуміє термін «висловлення» як речення, що розглядається в динамічному аспекті щодо його комунікативної функції [16, 79]. С. Карцевський зазначає, що речення – це граматична структура, якій притаманна наявність предиката, а висловлення – це актуалізована одиниця комунікації [23, 33–34]. Ф. Данеш акцентує увагу на важливості інтонації у виділенні висловлення. «Бувають висловлення, – зауважує учений, – позбавлені форми речення, але не буває висловлення, яке б не мало інтонації» [22, 44]. А. Загнітко пропонує розмежовувати поняття «синтаксична конструкція», «речення», «висловлення», інтерпретуючи останнє як «актуалізоване речення, тобто релятизоване щодо мовця і слухача, комунікативного акту, мовленнєвого і немовленнєвого контексту, відображаючи ілокутивні смисли» [10, 143]. І. Вихованець зауважує, що «речення в комунікативному плані є висловленням, основна особливість якого – орієнтація на учасників мовлення» [5, 155].

Таку розбіжність у поглядах лінгвістів пояснюємо різними підходами: 1) *формальним*, де до висловлень зараховують мовленнєві утворення, що виходять поза звичайні формально-синтаксичні схеми речення; 2) *семантико-синтаксичним*, за якого відмінність висловлення від речення виявляється в тому, що першому навіть за збігу з семантико-синтаксичною схемою речення притаманні додаткові характеристики – інтонація й актуальне членування; 3) *функціональним*, що кваліфікує висловлення як мовленнєву одиницю, що може дорівнювати реченню, але відрізняється від нього спрямованістю на мовленнєві акти, безпосереднім зв'язком із ситуацією [5, 155].

Важливо не протиставляти речення висловленню, а розрізняти у його внутрішній структурі три аспекти: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний. Тому *висловлення* будемо інтерпретувати як речення в комунікативному аспекті та вживати на позначення особливого функціонального статусу реченнєвої структури.

У лінгвістиці довгий час панувала думка про речення як найвищу синтаксичну одиницю мовлення. «Але такий підхід, – слушно зауважує А. Загнітко, – не забезпечував ні теоретичного, ні практичного вивчення процесу мовного спілкування, не сприяв виконанню практичних завдань підвищення культури мовлення» [10, 155]. Комунікативний підхід до мови орієнтує передусім на *текст* як основну комунікативну одиницю, у якому «інтегруються у найвищому прояві системна структурність мови, інтенційно зумовлені ознаки автора, його концептуальна сфера, що втілюється у гносеолого-онтологічній сутності тексту, стратегії автора щодо адресата, його інтерпретанта (Ч. Пірс)» [19, 106]. У лінгвістиці й психолінгвістиці дослідники трактують текст як витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю (І. Гальперін); як упорядковану групу речень або їх аналогів, що становлять завершену смислову єдність (В. Одинцов); як структуровану й організовану за певними правилами одиницю, що відзначається когнітивним, інформаційним, психологічним і соціальним навантаженням спілкування (Г. Колшанський). Неоднозначність тлумачення тексту пояснюється багатозначністю слова, складністю поняття та різними підходами до його вивчення. Зокрема, у семантичному аспекті текст сприймається як

закінчене, зв'язне змістове ціле. У плані мовленнєвої діяльності розглядається як результат цілеспрямованого мовленнєвого акту, безпосередньо сама мовленнєва діяльність, підпорядкована комунікативному завданню.

Текст розглядаємо як складне семантичне, структуроване за зразками й правилами мовне утворення, що характеризується інформативністю, зв'язністю, цілісністю, відносною завершеністю та спрямоване на виконання комунікативного завдання і дотримуємося думки, що текст – це не сума речень, їх тематичний набір, а носій повноцінної інформації, структурно організована система, в якій функціонує мовна одиниця.

Вивчення синтаксичної будови мови як засобу комунікативної взаємодії вимагає розгляду поняття дискурсу. Проблемі вивчення дискурсу присвячено праці Т. ван Дейка, П. Зернецького, М. Макарова, Ю. Степанова, С. Харрісона, М.А.К. Хеллідея та ін. Уперше термін «дискурс» (від фр. *discours* – мовлення) був уведений З. Харрісом для опису соціокультурної ситуації. У французькій лінгвістиці цим терміном позначали мову та мовлення взагалі. У 70-х роках дискурс вживали як синонім поняття «функціональний стиль». Лише у 80-90 рр. XX ст. з'явилися наукові дослідження, присвячені проблемі дискурсу як «текстової» категорії. Їх аналіз свідчить, що немає однозначного тлумачення дискурсу, який характеризують як «занурений у життя текст» (Т. ван Дейк); «центральну інтегративну одиницю мовленнєвої діяльності, що знаходить відображення у своєму інформаційному сліді – усному/письмовому тексті» (П. Зернецький [11, 17]). Ф. Бацевич розглядає дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [1, 138].

Дискурс розглядаємо як складне комунікативне явище, що містить, окрім тексту, ще й екстралінгвістичні чинники (знання про світ, мету мовця, спрямованість на його ментально-прагматичну сферу і т. ін.). Будуючи дискурс, мовець орієнтується на адресата, на мовне середовище, виражаючи своє відношення, емоції, поєднуючи висловлювання у текстові структури за законами цілісності, зв'язності, смислової та структурної завершеності.

Сучасні дослідження функціонально-комунікативного синтаксису зорієнтовані на вивчення основних одиниць синтаксису та розгляд їхніх функціональних потенцій у мовленнєвому акті, а також виявлення відмінностей у їх функціонуванні в різних комунікативних умовах.

Отже, у практиці викладання курсу синтаксису української мови у вищій школі найбільш важливим є багатоаспектне його вивчення. Саме таке дослідження синтаксичних явищ дозволить розглядати їх комплексно в єдності форми (структури), значення (семантики) і функції – побачити структурованість, внутрішню організованість, семантичний простір мовних одиниць, особливості їх функціонування з метою розв'язання адресантом комунікативних завдань.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в дослідженні інших сучасних напрямів синтаксису.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С.Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Бацевич Ф.С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф.С.Бацевич, Т.А. Космеда. – Львов : Свит, 1997. – 392 с.
3. Богданов В.В. Семантико-синтаксическая организация предложения / В.В.Богданов. – Л.т: Изд-во Ленинградского ун-та, 1977. – 204 с.
4. Бондарко А.В. Функциональная граматика / А.В.Бондарко. – Ленинград : Наука, 1984. – 136 с.
5. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник / І.Р.Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
6. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І.Р.Вихованець. – К. : Наукова думка, 1992. – 224 с.
7. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична структура речення / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1983. – 219 с.
8. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка: Учебник / М.В. Всеволодова. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 502 с.
9. Есперсен О. Философия граматики / О.Есперсен. – М. : Изд-во иностр. литературы, 1958. – 404 с.
10. Загнітко А.П. Український синтаксис: Науково-теоретичний і навчально- практичний комплекс; Навч. посібник / А.П. Загнітко / Інститут змісту і методів навчання; Донецький держ. ун-т. – К., 1996. – Ч. 2. – 240 с.
11. Зернецкий П.В. Речевое общение на английском языке (Коммуникативно-функциональный анализ дискурса) / П.В.Зернецкий. – К. : Лыбидь, 1992. – 144 с.
12. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Г.А.Золотова. – М. : Наука, 1973. – 351 с.
13. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса / Г.А.Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.

14. Ковтунова И.И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / И.И. Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
15. Крылова О.А. Актуальное членение предложения в его отношении к другим аспектам изучения языка / О.А. Крылова // Проблемы типологической, функциональной и описательной лингвистики: Сб. статей под ред. Н.А. Кондрашова. – М. : Прогресс, 1967. – С. 239–245.
16. Матезиус В. О системном грамматическом анализе / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок / Сборник статей под ред. Н.А. Кондрашова. – М. : Прогресс, 1967. – С. 226–238.
17. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок / Сборник статей под ред. Н.А. Кондрашова. – М. : Прогресс, 1967. – С. 239–245.
18. Мельничук А.С. Порядок слов и синтагматическое членение предложений в славянских языках / А.С.Мельничук. – К.: Изд-во Акад. наук УССР, 1958. – 64 с.
19. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О.О.Селіванова. – К. : Видавництво Українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.
20. Слюсарева Н.А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка / Н.А.Слюсарева. – М. : Наука, 1981. – 202 с.
21. Чейф У.Л. Значение и структура языка / У.Л.Чейф. – М. : Прогресс, 1975. – 432 с.
22. Danes F. Sentence Intonation from a Functional Point of Viev / F. Danes // Word. – 1960. –Vol. 16, № 1. – P. 44.
23. Karcevskij S. Sur la parataxe et la syntaxe en russe / S. Karcevskij // Cahiers F. de Saussure. – 1948. – № 7. – P. 33–34.

В статье рассмотрено функционально-коммуникативное направление исследования синтаксического строения языка; выяснено сущность дефиниций «функциональный», «коммуникативный», «функция» и «функционирование» языковой единицы. Выявлены направления современного толкования синтаксических единиц в функционально-коммуникативном аспекте.
Ключевые слова: функционально-коммуникативное направление, синтаксис, «функция» и «функционирование» языковой единицы, словосочетание, предложение, высказывание, текст, дискурс.

The article deals with the functional and communicative direction of the research of syntactic structure of language; the essence of the definitions «functional», «communicative», «function» and «functioning» of a linguistic unit were discovered. The directions of modern interpretation of the syntactic units in functional and communicative aspect were discovered.
Keywords: functional and communicative direction, syntax, «function» and «functioning» of a linguistic unit, phrase, sentence, utterance, text, discourse.

УДК 81’367.332=161.2

О.В. Куц

СУБ’ЄКТНА МОДИФІКАЦІЯ В МОДИФІКАЦІЙНІЙ ПАРАДИГМІ ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ

Обґрунтовано різновиди модифікацій суб’єктної синтаксеми в модифікаційній парадигмі простого речення. Схарактеризовано неозначену, узагальнену, кількісну, бінарну, що охоплює предикатно-суб’єктну синкретичність інфінітива в позиції підмета у формально-граматичній структурі двоскладного речення та дуплексивну суб’єктну модифікацію, й апелятивну, представлену адресатно-суб’єктним значенням, суб’єктну модифікації в конструкціях з імперативом.
Ключові слова: модифікація суб’єктної синтаксеми, неозначена модифікація суб’єктної синтаксеми, узагальнена модифікація суб’єктної синтаксеми, кількісна суб’єктна модифікація, дуплексивна суб’єктна модифікація, апелятивна суб’єктна модифікація.

Постановка проблеми. Дослідження деривaційної структури синтаксичних конструкцій на засадах функційної граматики зумовлює комплексний підхід в опрацюванні кореляції семантико-синтаксичної і формально-граматичної структур речення з огляду на забезпечення синтаксичними одиницями комунікативної й когнітивної функцій мови. А.П.Загнітко наголошує, що аналіз функційності в синтаксисі спрямований на реалізацію категорійної семантики речення, що охоплює семантичну означеність / неозначеність, лінійну впорядкованість, позиційну наповненість, формальну поєднуваність і співвіднесена з формально-граматичним, семантико-синтаксичним, власне-семантичним і комунікативним рівнями речення та відповідними категоріями [5, 19]. Виокремлення суб’єктних модифікацій у модифікаційній парадигмі як одному з різновидів деривaційної парадигми зумовлює встановлення закономірностей опосередкованих семантичних модифікацій предикатних синтаксем. Такий підхід до розгляду деривaційної структури семантично неелементарних простих речень поглибить теоретичні положення у сфері деривaційної граматики, дасть змогу обґрунтувати різновиди модифікаційної парадигми та її зв’язок з транспозиційною парадигмою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінними в опрацюванні деривaційної структури речення є ідеї І. Р. Вихованця щодо модифікаційних і транспозиційних типів деривaційної парадигми, виокремлення